

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

เกาะช้างเป็นเกาะที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศ รองจากภูเก็ต โดยมีพื้นที่ 650 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นเกาะที่มีชื่อเสียงโด่งดังอันดับต้นของทะเลตะวันออก ด้วยความงดงามของธรรมชาติอันหลากหลายบนเกาะแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นหาดทราย ทะเล น้ำตก ป่าดิบชื้น อันอุดมสมบูรณ์ และวิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชุมชนชาวประมงเกาะช้าง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบนเกาะช้างพบว่ามีมาก่อน พ.ศ. 2440 โดยคนจีนใช้เป็นที่พักพิงพักผ่อนในฤดูมรสุมของเรือสำเภาจากเมืองจีนและชาวญวนที่อพยพหนีสงครามมาตั้งถิ่นฐานยังบริเวณนี้ ต่อมาฝรั่งเศสได้เข้ามาตั้งอาณานิคมทำการยึดจันทบุรีไว้ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสนธิสัญญายกเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ และเมืองประจันตคีรีเขต (เกาะกง) เมื่อครั้งยึดเมืองตราดต่อจากเมืองจันทบุรีให้กับฝรั่งเศส จากนั้นชาวไทย ชาวมลายู ตลอดจนผู้คนบนฝั่งเมืองตราด แห่มาจับจองที่ดิน จันทบุรี ระยอง แกลง ฯลฯ ต่างทยอยเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินบนเกาะช้างมากขึ้น ซึ่งตั้งถิ่นฐานตามความเหมาะสมของสภาพภูมิศาสตร์ กล่าวคือบริเวณชุมชนสลักเพชร สลักคอกและบางเบ้า ที่มีลักษณะเป็นอ่าว เอื้ออำนวยต่อการทำประมง และหลบคลื่นลมมรสุมและบริเวณที่ราบชายฝั่ง ซึ่งเหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม ได้แก่ ชุมชนเจ๊กเบ๊ บ้านด่านเก่า บ้านด่านใหม่ คลองสน หาดทรายขาว และคลองพร้าว ซึ่งชุมชนดังกล่าวจะมีวิถีชีวิตอันมีมิตรไมตรี โอบอ้อมอารี เรียบง่าย เป็นในลักษณะการเคารพนับถือกันแบบระบบเครือญาติ (สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ และคณะ. 2546 : 8)

ชุมชนเกาะช้างเริ่มเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่อได้รับการประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้างใน พ.ศ. 2525 ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งมุ่งเน้นในการขยายกำลังพัฒนามาสู่ภาคตะวันออก การท่องเที่ยวเริ่มคึกคักโดยเฉพาะในบริเวณด้านตะวันตกของเกาะ ซึ่งมีหาดทรายที่สวยงาม เกิดโรงแรม รีสอร์ทขึ้นเรียงรายจากหาดทรายขาว คลองพร้าว ไก่เบ๊ จนถึงชุมชนบางเบ้า ก่อให้เกิดการบุกรุกแผ้วถางที่ดินขึ้นเป็นจำนวนมาก และใน พ.ศ. 2539 ได้เกิดท่าเรือเฟอร์รี่ข้ามฟากระหว่างเกาะช้างกับแผ่นดินตราดขึ้น สร้างความสะดวกสบายในการท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากสามารถนำรถยนต์ข้ามฟากมาท่องเที่ยวบนเกาะได้ (สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ และคณะ. 2546 : 9)

มาถึงยุครัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ถึงแม้ว่าเป้าหมายของนโยบายด้านการท่องเที่ยวจะสั้นเพียงแค่ความยาว 1 หน้ากระดาษเศษ ๆ แต่ก็ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจนว่า คือ

หนทางสำคัญของการนำรายได้เข้าประเทศ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้จัดประกายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ณ หมู่เกาะช้างไว้โดยได้ประกาศไว้เป็นคำพูด ดังนี้ (สำนักงานพื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง. 2548 : 3)

“ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพจำนวนมาก บางแห่งมีความโดดเด่นทางธรรมชาติสูง บางแห่งมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถสร้างเป็นจุดขายดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก การท่องเที่ยว หากมีการบริหารจัดการอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพน่าจะสามารถสร้างรายได้ให้ประเทศจากเดิมปีละหลายแสนล้านเป็นหลายล้านล้านบาทได้ สิ่งที่รัฐบาลอยากเห็น คือ ทำอย่างไรจะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศเท่ากับจำนวนคนไทยเกาะช้าง ซึ่งใหญ่เป็นอันดับสอง มีหมู่เกาะบริวาร 52 เกาะ และยังคงมีความงดงามตามธรรมชาติหลงเหลืออยู่มาก จะเสียหายไปเพียงเล็กน้อยต้องขอขอบคุณประชาชนเกาะช้างที่ช่วยกันรักษาธรรมชาติให้สมบูรณ์จนถึงวันนี้ แสดงว่าคนเกาะช้างรู้คุณค่าของคำว่า ธรรมชาติ คือ ทรัพย์สมบัติอันยิ่งใหญ่ หรือ Nature is Treasure ฉะนั้น ธรรมชาติต้องถูกรักษา การพัฒนาก็ต้องทำทั้งสองอย่าง ต้องทำควบคู่กันไป ผมต้องการเห็นเกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์ของป่าเขตร้อนมีการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพโดยประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการขายผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน”

ผลปรากฏอย่างชัดเจนภายใน พ.ศ. 2544 ซึ่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง ชั่วพริบตาเกาะช้างก็คึกคักด้วยนักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่แห่แหนกันเข้ามาขว้างซื้อที่ดินและดินหน้าก่อสร้างสถานที่พักตากอากาศ ด้วยหวังว่าจะโกยกำไรมหาศาล เมื่อรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของเกาะช้างโดยให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ เป็นจุดกำเนิดของโครงการพัฒนาเกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งกำหนดให้เกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับโลก และเป็นประตูไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในอินโดจีน (ชาธิป สุวรรณทอง. 2546 : 2) โดยได้จัดตั้งองค์การมหาชนภายใต้ชื่อองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) รับผิดชอบพื้นที่เกาะช้างพร้อมเกาะบริวาร 52 เกาะ และพื้นที่ริมชายฝั่ง รวมพื้นที่กว่า 4.2 พันตารางกิโลเมตร

จากการดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะช้างได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับความเจริญของเกาะช้างที่เด่นชัดคือ จากเดิมพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของเกาะช้างมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติ แต่หลังจากที่รัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในเกาะช้าง เช่น ปัญหาเรื่องที่ดินและการบุกรุกพื้นที่ป่าในเขตอุทยานฯ และเขตกองทัพเรือ

การถมดินลงทะเล การปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ มีทั้งที่ตั้งใจและบุกรุกโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปัญหาเกี่ยวกับมลภาวะ และปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การก้าวสู่การเป็น Active Beach ของเกาะช้างเพื่อการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนนั้น ยังได้พบกับอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดการบูรณาการการท่องเที่ยวบนเกาะช้างให้เกิดอย่างกว้างขวางทั่วทั้งเกาะ กล่าวคือ ในปัจจุบันเราจะพบว่าเกาะช้างยังแบ่งพื้นที่ท่องเที่ยวออกเป็น 2 ส่วนที่แยกกันอย่างเห็นได้ชัด คือ พื้นที่เกาะช้างภาคตะวันออกซึ่งเรียกว่า “ฝั่งหาดทรายขาว” และพื้นที่ฝั่งตะวันตกเรียกว่า “ฝั่งสลักเพชร”

ตราดจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักและมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมาก แต่การท่องเที่ยวของจังหวัดตราดก็มีปัญหาความไม่เป็นธรรมของการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด คือ การท่องเที่ยวของจังหวัดตราดที่ผ่านมาเป็นการท่องเที่ยวที่กระจุกอยู่บางพื้นที่เป็นหลัก เช่น เกาะช้างหรือเกาะกูด เป็นต้น นอกจากนี้การกระจายรายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของนายทุนที่เป็นคนส่วนน้อยทั้งที่มาจากกรุงเทพฯ ต่างประเทศ หรือในท้องถิ่นจังหวัดตราด ตัวอย่างเช่น กรณีการท่องเที่ยวเกาะช้าง จะเห็นได้ว่าพัฒนาการเปลี่ยนแปลงดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเห็นได้ชัด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวบนเกาะช้างได้ไม่มากเท่าที่ควร ได้หันมาบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ในกรณีของเกาะช้างจะพบว่าประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ก็ได้จัดทำท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้การสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ ตัวอย่างเช่น อาชีพเดิมของประชาชนส่วนใหญ่คือ อาชีพประมง และทำสวน เช่น สวนทุเรียน สวนเงาะ สวนมังคุด สวนมะพร้าว สวนลองกอง สวนส้มโอ และสวนยางพารา นับตั้งแต่มีการพัฒนาพื้นที่เกาะช้างให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ประชาชนก็หันมาประกอบอาชีพค้าขายและประกอบธุรกิจท่องเที่ยวแบบทำกันเองในครอบครัว เช่น ดัดแปลงเรือประมงเป็นเรือท่องเที่ยว ปรับปรุงบ้านเรือนจัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนกว่า 20 แห่ง เป็นต้น (จักรกฤษณ์ สลักเพชร, สัมภาษณ์, 2557)

เมื่อปี พ.ศ. 2548 ได้มีการก่อตั้งชมรมนาเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านหมู่ 4 บ้านสลักคอก ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มนักท่องเที่ยว และนักเขียนหนังสือส่วนตัวชื่อว่าคุณพิทยา และคุณราชนันได้เข้ามาท่องเที่ยวพายเรือคายัค ได้เห็นสภาพทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “หากหมู่บ้านนี้ไม่เกิดการพัฒนา หรือรวมกลุ่มกันหรือไม่ทำอะไรสักอย่างเพื่อเป็นเกราะป้องกันตัวเอง จะถูกทำลายโดยนายทุน และนักลงทุนต่างถิ่น ซึ่งเขาจะเข้ามาใช้ทรัพยากรโดยไม่คำนึงถึงชุมชนดั้งเดิม” ท่านก็เลยแนะนำให้มีการรวมกลุ่มโดยการเสนอขายหุ้น ตอนนั้นทุกคนขำและไม่ต้องการเรื่องการท่องเที่ยว มันวุ่นวายแต่ด้วยความที่ขยะมันเยอะมาก ทำแล้วขยะน่าจะหมดไปเพราะทุกคนต้องมาช่วยกันดูแล ก็เลยลองทำตาม จนถึง

ปัจจุบันชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอกประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก โดยได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว เมื่อปี พ.ศ. 2553 และเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ (พัชรินทร์ ผลกาจ. สัมภาษณ์. 2557)

การทำงานของชมรมดังกล่าว จึงเป็นต้นแบบให้กับชาวบ้านหมู่ 2 บ้านสลักเพชร และหมู่ 5 บ้านสลักเพชรเหนือ เกิดการรวมกลุ่มตั้งเป็นชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักเพชร และหมู่ 3 บ้านเจ๊กแบ้ ได้รวมกลุ่มตั้งเป็นชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านเจ๊กแบ้ เช่นกัน แต่การดำเนินงานก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (จักรกฤษณ์ สลักเพชร. สัมภาษณ์. 2557)

ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้จึงได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวโดยอาศัยอำนาจมาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จากการดำเนินงานที่ผ่านมาจึงเป็นสิ่งที่น่าที่จะประเมินบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ว่าได้มีบทบาทที่เป็นจริงอะไรบ้างและสอดคล้องกับความคาดหวังของประชาชนมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้จะมีแนวทางและมาตรการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ต่อไปอย่างไรในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาแนวทางและมาตรการพัฒนาบทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการศึกษา ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลเกาะช้างได้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ซึ่งครอบคลุมหมู่บ้านทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านบางบัว หมู่ 2 สลักเพชร หมู่ 3 บ้านเจ๊กแบ้ หมู่ 4 บ้านสลักคอก และหมู่ 5 บ้านสลักเพชรเหนือ

2. ขอบเขตในประชากรของการศึกษา ศึกษาเฉพาะประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เท่านั้น จำนวนทั้งสิ้น 2,084 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 336 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะกำหนดนิยามศัพท์เบื้องต้นไว้ดังนี้

การท้องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแล ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

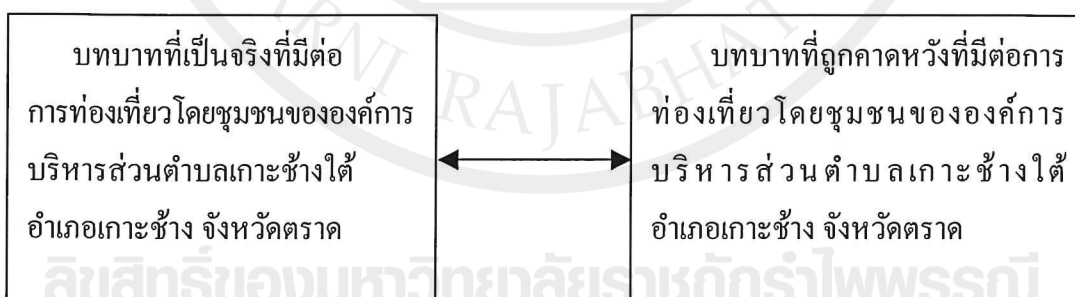
บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง บทบาทหรือพฤติกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็นผ่านการดำเนินงานต่าง ๆ

บทบาทที่ถูกคาดหวัง หมายถึง บทบาทที่ประชาชนคาดหวังให้องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ

ประชาชน หมายถึง ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

จากตัวแบบการวิเคราะห์ ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมุติฐาน ได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทที่เป็นจริงที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่สอดคล้องกับบทบาทที่ถูกคาดหวังขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างได้ อำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี